

Εγκώμιο του εγκλήματος

Πριν λίγους μήνες παρουσιάστηκε το νέο σχέδιο δράσης της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του υπουργείου Προστασίας του Πολίτη για το σωφρονιστικό σύστημα, στο οποίο περιλαμβάνεται και ο χάρτης των νέων φυλακών. Πιστή στο δόγμα νόμος και τάξη, η Νέα Δημοκρατία επισφραγίζει με αυτές τις προτάσεις την τιμωρητική πολιτική που έχει υιοθετήσει από το 2019 και μετά στο επίπεδο του ποινικού δικαίου, έχοντας ουσιαστικά μετατρέψει το έγκλημα σε εργαλείο διακυβέρνησης.

Το σχέδιο αυτό έρχεται στο όνομα της αντιμετώπισης του προβλήματος του υπερπληθυσμού των φυλακών. Προβλέπεται η κατασκευή οκτώ νέων φυλακών και η οριστική κατάργηση τουλάχιστον πέντε καταστημάτων κράτησης, μέχρι το 2030.

Πριν προχωρήσουμε στο σχέδιο καθεαυτό, να υπενθυμίσουμε ότι:

α) Ο Γενικός Γραμματέας Αντεγκληματικής Πολιτικής είναι στρατιωτικός.

β) Ζητήματα δικαίου διαχειρίζεται πλέον το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, αντί της Δικαιοσύνης.

Η πρόβλεψη ορίζει και την ανάγκη μέσα στα επόμενα χρόνια να δημιουργηθούν 6.800 νέες θέσεις κράτησης. Με το νέο σχέδιο, η συνολική χωρητικότητα των φυλακών θα αυξηθεί περίπου 38%. Ενδιαφέρον έχει εδώ να παρατηρήσουμε το γεγονός πως γίνεται η εκτίμηση, ότι ο αριθμός των κρατουμένων τα επόμενα χρόνια θα φτάσει τους 14.000-14.500. Ενδεχομένως με βάση την πολιτική της ΝΔ αυτό το νούμερο να μη συνιστά εκτίμηση όσο στόχος. Το μεγαλύτερο από τα νέα σωφρονιστικά καταστήματα θα βρίσκεται στον Ασπρόπυργο Αττικής, συνολικής χωρητικότητας 2.000 ατόμων και πιθανότατα με ενεργή συμμετοχή ιδιωτών στην ανάθεση της λειτουργίας τους (πλήρης ιδιωτικοποίηση ή μορφή ΣΔΙΤ)

Με την ολοκλήρωση του κατασκευαστικού προγράμματος προβλέπεται η οριστική κατάργηση των σωφρονιστικών καταστημάτων Κορυδαλλού, Αλικαρνασσού, Νεάπολης, Χαλκίδας και Ιωαννίνων. Να σημειωθεί πως αυτά αποτελούν καταστήματα κράτησης, τα οποία βρίσκονται σε σχετική εγγύτητα με τον αστικό ιστό.

Συνολικά, η εστίαση έγκειται κυρίως στο κομμάτι του υπερπληθυσμού των καταστημάτων κράτησης και στην αντιμετώπισή του με νέες φυλακές και αμφιλεγόμενα εναλλακτικά μέσα έκτισης της ποινής, χωρίς να αμφισβητείται καθόλου η αυστηροποίηση του ποινικού πλαισίου και της εφαρμογής μιας

σκληρά ταξικής και προληπτικής πολιτικής ποινικής αντιμετώπισης.

Καμία μεταβολή στα νομικά συστήματα δεν έρχεται σε κενό χρόνο, πόσο μάλλον στο χώρο του ποινικού δικαίου και αυτό αποδεικνύεται περίτρανα με μία προσεκτική ανασκόπηση των νομοθετικών αλλαγών στις οποίες έχει προχωρήσει η ΝΔ από το 2019 και μετά με την τροποποίηση των ποινικών και σωφρονιστικών κωδίκων, την αναδιάταξη των αστυνομικών δυνάμεων εντός της πόλης και της ενίσχυσης των εξουσιών αυτής, του ελέγχου των ΜΜΕ και του συνόλου των μηχανισμών του κράτους

✖ Για αυτό το λόγο και το νέο σχέδιο πρέπει να ενταχθεί σε μία συνολική προσέγγιση των μετατοπίσεων που έχουμε εντοπίσει στο σύστημα διακυβέρνησης υπό την ΝΔ. Υπό αυτό το πρίσμα, το πρόβλημα του υπερπληθυσμού και των αρνητικών συνθηκών κράτησης είναι συστημικό και δομικό και αποτελεί συνειδητή πολιτική επιλογή, που έγκειται στο τιμωρητικό μοντέλο που εφαρμόζει η ΝΔ και στην σκληρή υλοποίηση της προληπτικής καταστολής.

Ο νέος χάρτης για τις φυλακές ενισχύει και κλειδώνει την πολιτική αυτή. Παίρνοντας ως δεδομένη την αύξηση των κρατουμένων, συνομολογεί πως αυτός είναι και στόχος της ποινικής πολιτικής της κυβέρνησης. Όπως έγραφε ο Μάρξ: «το έγκλημα αποσύρει από την αγορά εργασίας ένα κομμάτι του περιττού πληθυσμού οπότε μειώνει τον ανταγωνισμό μεταξύ των εργατών εμποδίζοντας, ως έναν βαθμό, την πτώση του μισθού κάτω από το ελάχιστο όριο, ενώ παράλληλα ο αγώνας εναντίον του εγκλήματος απορροφά ένα άλλο τμήμα του ίδιου πληθυσμού». Φυσικά, αυτό είναι παραπάνω από ορατό, αφού ο νέος ΠΚ έχει ήδη επιδράσει στα ποσοστά κρατουμένων (στην αρχή του 2025 ο αριθμός των κρατουμένων ανερχόταν σε 11184, ενώ σήμερα στους 13127, με το ¼ των κρατουμένων να κρατείται για κατηγορίες πλημμεληματικού χαρακτήρα), ενώ ήδη με την τελευταία αλλαγή του κώδικα μετανάστευσης και την ποινικοποίηση της παράνομης παραμονής στη χώρα, προβλέπεται τα ποσοστά αυτά να αυξηθούν κι άλλο. Με άλλα λόγια, η αύξηση των κρατούμενων αντιμετωπίζεται ως αναπόφευκτη και θεμιτή.

Η φυλακή και συγκεκριμένα οι ελληνικές φυλακές στο διαμορφωμένο ποινικό σύστημα, αποτελούν στην πραγματικότητα μία αποθήκη ψυχών, που στόχο έχουν την “αδρανοποίηση” των δραστών. Σε ένα πλαίσιο όπου η πολιτική ασκείται στο όνομα της δημόσιας και εθνικής ασφάλειας, την έκτακτη ανάγκη και τον κίνδυνο, η ποινικοποίηση των φτωχών και των αγωνιστριών, με επίκληση της επικινδυνότητάς τους διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο μοντέλο διακυβέρνησης. Στην πραγματικότητα σχηματοποιείται ένα υπέρτερο και απροσδιόριστο συμφέρον, στο όνομα του οποίου, καταστάσεις εξαίρεσης, κανονικοποιούνται σε ένα φάσμα της καθημερινής ζωής.

Η φυλακή στην πραγματικότητα δεν συμβάλλει ιδιαίτερα στην μείωση συμπεριφορών που κρίνονται από τα ποινικά συστήματα ως αξιόποινες. Αποτελεί μια «αποθήκη των ανεπιθύμητων για την κοινωνία ψυχών». Εντός της μάλιστα αναπαράγονται ή και συχνά οξύνονται ταξικές ανισότητες και ρατσιστικές διακρίσεις ενώ η διαφθορά ανθίζει, όχι απλά εις γνώση αλλά και με ενεργή συμμετοχή

του κράτους (σωφρονιστικοί υπάλληλοι κλπ). Όλη η αφήγηση γύρω από την αναγκαιότητά της κράτησης, της αυστηροποίησης των ποινών, της καταστολής και η εν γένει εργαλειοποίηση όλων των ζητημάτων που σχετίζονται με την ασφάλεια και την τάξη, δείχνουν τον βαθμό που αφηγήσεις αυτές είναι σε σημεία τους κατασκευασμένες, τεχνητές, για την επίτευξη συγκεκριμένων πολιτικών στόχων. Γι αυτό υπάρχει μία έντονη προσπάθεια αορατοποίησης των κρατουμένων, των διεκδικήσεων και των αγώνων τους, οι οποίοι δίνονται εδώ και δεκαετίες με σθένος και επιμονή. Αυτή η απόπειρα καθίσταται εμφανής από την πολιτική μεταφοράς των κέντρων κράτησης εκτός αστικού ιστού, την περιστολή των δικαιωμάτων τους και την βίαιη καταστολή των εξεγέρσεων εντός των φυλακών.

Απέναντι στην αυστηροποίηση των ποινών, την ευρύτερη θωράκιση του κράτους, τον περιορισμό των ελευθεριών, τη διεύρυνση των καθεστώτων εξαίρεσης για ολοένα και περισσότερους πληθυσμούς, την ενίσχυση της κράτησης και την τάση υπέρμετρης ποινικοποίησης, εμείς πρέπει να απαντάμε όχι μόνο ότι αυτές οι πολιτικές παραπέμπουν σε ένα αυταρχικό μοντέλο διακυβέρνησης αλλά και ότι είναι εμφανώς μη αποτελεσματικές, ακόμη και για τους στόχους που διακηρύττει το αστικό “σωφρονιστικό” σύστημα. Δύο σχετικά σχόλια:

Εντός ενός συστήματος σκληρά ταξικού, ιμπεριαλιστικού, πατριαρχικού, ρατσιστικού, τα ίδια τα αίτια των “εγκλημάτων” έχουν τις ρίζες τους ακριβώς σε αυτό το σύστημα καταπίεσης και είναι ακριβώς αυτά τα πληττόμενα υποκείμενα που βάλλονται περισσότερο από τις όποιες μεταρρυθμίσεις σε αυτό το πεδίο. Ορισμένες φορές μάλιστα, το πολιτικό-οικονομικό σύστημα καθιστά την διάπραξη κάποιου αδικήματος αναγκαία για την επιβίωση. Για παράδειγμα, τη στιγμή που στους καταυλισμούς των ρομά δεν υπάρχει τρόπος νόμιμης παροχής ρεύματος, η ρευματοκλοπή καθίσταται αναγκαία. Αντίστοιχα τα διαρκή κρατικά εμπόδια και η αντιμεταναστευτική πολιτική οδηγεί πολλούς μετανάστες σε τέτοιες ατραπούς όχι γιατί είναι μετανάστες-όπως θα ουρλιάξει η ακροδεξιά- αλλά εξαιτίας της περιθωριοποίησης τους. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η παραβατικότητα καθίσταται ορισμένες φορές μοναδική διέξοδος ορισμένων ανθρώπων για μια ζωή με αξιοπρέπεια. Συνεπώς, η ανατροπή ή η βελτίωση αυτής της συνθήκης είναι βασική για την αποκατάσταση της δικαιοσύνης, προτού αυτή πάρει τη μορφή της αστυνομίας και των δικαστηρίων.

Στον υπάρχοντα κοινωνικό σχηματισμό, είναι σαφές πως πρέπει να υπάρχουν κάποια εργαλεία αντιμετώπισης της παραβατικότητας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να εμπεδώσουμε κάποια πράγματα. Αρχικά χρειάζεται επαναπροσέγγιση στον τρόπο που αρθρώνουμε αιτήματα σχετικά με τη Δικαιοσύνη. Σε ιδεολογικό επίπεδο, ελλοχεύει ο κίνδυνος η ίδια η κοινωνία να συνηθίζει στον τιμωρητισμό τόσο που να φτάνει συχνά και η ίδια-ακόμα και από προοδευτική αφετηρία (αντιφασιστικό ή φεμινιστικό κίνημα, Τέμπη) - να ταυτίζει ορισμένες φορές την κοινωνική Δικαιοσύνη με τη δικαστική εξουσία, να απαιτεί αυστηροποίηση ποινών, να ζητά φυλακή “για πάντα” χωρίς να εστιάζει στην εκ βάθρων αλλαγή των θεσμών και κυρίως των υλικών συνθηκών που οδηγούν σε ορισμένα εγκλήματα.

Η φυλακή δεν είναι μονόδρομος και η όποια διαχείριση της παραβατικότητας, δεν μπορεί να γίνεται

σε συνθήκες απομόνωσης και εκτός του κοινωνικού ιστού, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων. Στόχος μιας πραγματικά χειραφετητικής δικαιοσύνης, δεν είναι η εξόντωση του δράστη ή η εκδίκηση, αλλά μία οπτική που εστιάζει στην συνολική αντιμετώπιση διαφόρων φαινομένων παραβατικότητας και κυρίως των αιτιών της (φτώχεια, διακρίσεις, κοινωνικός αποκλεισμός κλπ), που ναι μεν λαμβάνει υπόψη το υποκείμενο, αλλά το εντάσσει σε ένα συνολικό σύστημα και στοχεύει στην πραγματική ισότητα, αλληλεγγύη και αξιοπρέπεια εντός της κοινωνίας. Πλην του προφανούς, της αποποινικοποίησης δηλαδή διαφόρων αδικημάτων, για τα οποία για παράδειγμα προβλέπονται ήδη διοικητικές κυρώσεις, την δραστική μείωση των ορίων έκτισης ποινής, της ενίσχυσης της αναστολής και της υφ' όρων απόλυσης, η διεύρυνση του δικαιώματος σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας και επαγγελματικό προσανατολισμό, τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης κλπ, πρέπει να κοιτάξουμε έξω από το πλαίσιο της κράτησης. Δραστικός περιορισμός της κράτησης και εναλλακτικοί τρόποι έκτισης ποινής, που δεν λειτουργούν συμπληρωματικά, αλλά αντικαθιστούν την κράτηση, όπως η κοινωφελής εργασία, ενδεχομένως να μπορούν να μας βοηθήσουν να φανταστούμε έναν κόσμο που αποδεσμεύεται σταδιακά από την φυλακή.

Ζαμίλε Καμπά, δικηγόρος

Παναγιώτης Αντωνίου, δικηγόρος